

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej Kręgowce

- Podsumowanie działalności ornitologicznej na Ziemi Łódzkiej w roku 2006
- Wybrane cechy zimujących populacji ptaków szponiastych i srokosza w dol. Bzury
- Liczenie zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim
- Ekologia rozrodu kormorana *Phalacrocorax carbo sinensis* na Zbiorniku Jeziorsko w latach 2004-2006
- Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Ziemi Łódzkiej w 2006 roku
- Wyniki obrączkowania ptaków na zbiorniku Jeziorsko w roku 2006
- Inwestować w dom, partnera czy dzieci. Dylematy opieki rodzicielskiej na przykładzie łabędzia niemego *Cygnus olor*

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej Kręgowce jest pismem o charakterze informacyjnym. Powstał on na początku 1995 roku w celu możliwie szybkiego prezentowania informacji o aktualnie realizowanych przedsięwzięciach dotyczących fauny kręgowców Polski Środkowej. Adresujemy go do wszystkich zainteresowanych poznawaniem i ochroną zwierząt kręgowych tego obszaru.

REDAKCJA NAUKOWA:

prof. Janusz Markowski

AUTORZY:

Tomasz Janiszewski

Tomasz Przybyliński

Andrzej Zieleniak

Krzysztof Kaczmarek

Piotr Minias

Anna Kleszcz

Łukasz Krajewski

Radosław Włodarczyk

Marcin Zybert

Paweł Tabor

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD:

Artur Pędziwilk

DRUK:

Uniwersytet Łódzki

■ Podsumowanie działalności ornitologicznej na Ziemi Łódzkiej w roku 2006

Tomasz Janiszewski

*Zakład Dydaktyki Biologii i Badania
Różnorodności Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź*

W roku 2006 wśród najważniejszych akcji na Ziemi Łódzkiej, w których udział brali obserwatorzy ptaków znalazły się:

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych
2. Akcja liczenia zimujących ptaków drapieżnych w dolinie Bzury
3. Ornitologiczna inwentaryzacja obszaru sieci Natura 2000 „PRADOLINA WARSZAWSKO-BERLIŃSKA”
4. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych
5. Łódzka Akcja Kormoran
6. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko
7. Akcja obrączkowania łabędzi niemych

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych.

W styczniu 2006 skontrolowano odcinki Warty (145 km), Pilicy (95 km), Bzury (80 km), Neru (75 km), Grabi (40 km), Widawki (50 km) i Mrogi (55 km) w granicach regionu oraz kilka zbiorników wód stojących: zbiornik Jeziorsko i Sulejowski, a także zbiorniki elektrowni i kopalni „Bełchatów”. Po raz pierwszy ptaki liczone także na Rawce (35 km) i Wolbórze (15 km). Odnotowano kilka interesujących lub zaskakujących faunistycznie stwierdzeń. Wyjątkowo licznie zimowały kormorany (łącznie ponad 80 os.). Obserwowano także m.in. bąka, świstuna, rożeńca i krakwę. W liczeniach wzięło udział blisko 50 osób. Szczegółowych informacji o rezultatach akcji dostarcza ubiegłoroczny biuletyn.

2. Akcja zimujących ptaków szponiastych w dolinie Bzury

Tradycyjnie akcję prowadzono na 35. kilometrowym odcinku doliny Bzury między Łęczycą, a Sobotą. Dokonano jednego liczenia na przełomie stycznia i lutego. Podobnie jak w trzech poprzednich sezonach zimowało niewiele ptaków drapieżnych. Jak zwykle dominantami w ich zgrupowaniu były: myszołów i myszołów włochaty, choć ich liczebność, była znowu stosunkowo niska.

3. Ornitologiczna inwentaryzacja obszaru sieci Natura 2000 „PRADOLINA WARSZAWSKO-BERLIŃSKA”.

Rozpoczęto zaplanowaną na 3 sezony inwentaryzację w/w obszaru. W ubiegłym roku skontrolowano odcinek doliny Bzury pomiędzy Łęczycą a Sobotą. W akcji wzięli udział: T.Janiszewski, A.Kleszcz, P.Minias, R.Włodarczyk, Z.Wojciechowski, R.Wiktorowski.

4. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych.

Ogólnokrajowy program organizowany przez OTOP. Akcja została zaplanowana na wiele lat. Pozwoli na wiarygodną odpowiedź na pytanie czy i ewentualnie jak zmienia się liczebność pospolitych gatunków ptaków gniazdujących na terenie naszego kraju. W naszym regionie do kontroli zostało wylosowanych 30 powierzchni próbnych, z których 27 zostało

rozdysonowanych między obserwatorów. Przewidziane procedurą dane zebrali i dostarczyli (w nawiasie umieszczono kod pola gdzie prowadzono liczenia): D.Cierplikowski (LD15), J. Dymitrowicz (LD19), B.Efenberger i G.Norman (LD16), M.Faber (LD01), M.Grzybowski (LD26), P.Gwałt (LD03), J.Hejduk (LD08, LD18), T.Janiszewski (LD06), G.Kaczorowski (LD27), Z.Kołodzki (LD05), T.Kurzac (LD09), S.Lisek (LD20), P.Minias (LD04), T.iK.Musiał (LD17, LD28), M.Nowicki (LD13), M.Wieczorek (LD02), M.Węzyk (LD14), R.Wiktorowski (LD07, LD21), R.Włodarczyk (LD12), K.Zgrzebna (LD10), A.Zieleniak (LD25), M.Zieliński (LD23).

4. Łódzka Akcja Kormoran.

W ubiegłym roku w kolonii lęgowej kormorana na zbiorniku Jeziorsko kontynuowano śledzenie jej losów, kontrolowano sukces lęgowy oraz obrączkowano pisklęta. Latem oraz jesienią dokonano szeregu odczytów ptaków obrączkowanych w kolonii.

7. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko.

W ubiegłym roku po raz osiemnasty zorganizowano obrączkarski obóz naukowy na zbiorniku Jeziorsko. Ptaki chwymano od 2.07. do 15.09. W czasie jego prac schwytano i zaobráczkowano 1040 siewkowców, jak co roku głównie łęczaków i kszyków, oraz wiele innych ptaków wodno-błotnych i wróblowych. Szczegółowy opis tegorocznych dokonań obozu znajduje się w tym samym numerze biuletynu.

8. Akcja obrączkowania łabędzi niemych.

W dniach 14.-16.07. zorganizowano obóz na stawach w Mysłakowie i Walewicach, gdzie chwymano i obrączkowano pierzące się łabędzie nieme. Łącznie oznakowano wyjątkowo mało łabędzi, bo tylko 31.

Wybrane cechy zimujących populacji ptaków szponiastych i srokosza w dol. Bzury

Tomasz Przybyliński

Sekcja Ornitologiczna
SKNB UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Badania nad zimującymi w dol. Bzury populacjami ptaków szponiastych i srokosza prowadzono podczas pięciu sezonów (2000/2001-2004/2005). Obserwacjami objęto 35-km odcinek doliny pomiędzy Łęczycą a Sobotą. W trakcie 3 zim liczono ptaki przynajmniej 4 razy (od końca listopada do początków marca), natomiast w latach 2002-2003 ograniczono się do pojedynczej kontroli na przełomie stycznia i lutego.

W trakcie badań stwierdzono zimowanie 9 gatunków ptaków szponiastych, spośród których najliczniejszy był myszołów, a następnie myszołów włochaty i już znacznie mniej liczna pustułka. Ponadto stwierdzono także stosunkowo regularne, choć nieliczne występowanie jastrzębia, krogulca, błotniaka zbożowego, bielika, a najrzadziej zimującymi gatunkami były drzemlik i orzeł przedni.

Duże międzysezonowe wahania liczebności zimujących miofagów spowodowane są prawdopodobnie zmianami zagęszczenia ich głównej zdobyczy, czyli norników. Zmiany liczebności myszołówów,

błotniaka zbożowego i pustułki stwierdzone między kolejnymi liczeniami w obrębie poszczególnych sezonów powodowane są przez zmiany warunków atmosferycznych. Liczebność analizowanych gatunków ujemnie koreluje z temperaturą powietrza, a zależność ta jest najsilniej zaznaczona u myszołowa włochatego i pustułki. Podobną ujemną korelację wykazano między liczebnością miofagów i występowaniem pokrywy śnieżnej, a jest ona najsilniej wyrażona w przypadku myszołowa i błotniaka zbożowego.

Liczebność srokosza maleje w czasie trwania sezonu zimowego, co sugeruje jego słabsze przystosowanie do warunków zimy niż pozostałych miofagów. Związane jest to z niewielkimi rozmiarami tego ptaka na tle innych badanych tu gatunków oraz prawdopodobnie z przynależnością systematyczną – pozostałe europejskie dzierzby są migrantami dalekodystansowymi zimującymi poza naszym kontynentem.

Współwystępowanie najliczniejszych gatunków miofagów ma miejsce w okresach wysokiej liczebności gryzoni, kiedy maleje konkurencja międzygatunkowa. W przypadku srokosza i myszołowów ich współwystępowanie ma miejsce w trudnych warunkach atmosferycznych, natomiast przy lepszej pogodzie występuje segregacja ujemna.

Powstawanie rozkładu skupiskowego u myszołowa i myszołowa włochatego związane jest z ich wysoką liczebnością, spowodowaną pojawieniem się bogatej bazy pokarmowej. W takiej sytuacji ptaki gromadzą się w miejscach zasobnych w łatwo dostępny pokarm, który jest przyczyną osłabienia konkurencji wewnątrzgatunkowej. W przypadku myszołowa dodatkowym czynnikiem generującym powstawanie skupiskowości wczesną wiosną jest koncentrowanie się terytorialnych par w pobliżu lasów, gdzie w późniejszym czasie odbywają lęgi.

Liczenie zimujących ptaków wodno-błotnych w Regionie Łódzkim

Andrzej Zieleniak

Sekcja Ornitologiczna

SKNB UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

W dniach 13-21 stycznia br. miała miejsce coroczna akcja liczenia ptaków zimujących w dolinach rzecznych naszego regionu. Skontrolowano doliny Warty, Bzury, Neru, Grabi, Widawki, Pilicy, Mrogi i Rawki. Ponadto zbiorniki zaporowe Jeziorsko, Sulejowski, Bugaj, Joachimów, stawy w Walewicach, Borowie, Psarach, Sypinie, Rydwan i Okręt oraz zbiorniki kopalni węgla brunatnego „Bełchatów”. Brak śniegu i stosunkowo wysoka temperatura sprawiały wrażenie, że liczenie odbywa się wiosną.

Wiosenne były także niektóre obserwacje. Na Jeziorsku oraz łąkach doliny Warty i Neru przemieszczały się potężne stada **gęsi** (*Anser anser* – ok. 900 osobników, *A. fabalis* – ok. 16 000, *A. albifrons* – ok. 1400). Widywano stada **czajek** (łącznie 290 osobników), **siewek złotych** (w sumie 345 osobników) i niewielkie grupy **żurawi** (stawy w Borowie – T.Przybylinski, dolina Rawki – K. Mikicińska, dolina Warty – S.Lisek).

Pośród gatunków, spotykanych na liczeniach co roku, dominowały **krzyżówki** (ponad 20 000 osobników). Licznie zimowały też **łyski** (ponad 6 000 osobników), **cyraneczki** (ponad 3 500 osobników), **mewy białogłowe** (ponad 1 650 osobników) i **nurogęsi** (prawie 1 300 osobników).

Obok tych typowych przedstawicieli zimowej awifauny Regionu natrafiono na wiele faunistycznych „perełek”. Jedną z nich niewątpliwie była **mewa orlica**, która przebywała w pobliżu tamy zbiornika Jeziorsko niemal całą zimę. Do ciekawszych obserwacji należą też: **nury czarnoszyje** (2 os. zb. Sulejowski - T.Janiszewski [TJ], M.Podlaszczuk [MP]), **czapla biała** (1 os., Walewice – A.Kleszcz [AK], T.Przybyliński [TP], S.Pluta [SP], K.Myśliwiec [KM], T.Bartos), **łabędzie małe** (50 os., Okręt, Rydwan, Psary, Borów- TP, SP, KM), **łabędzie krzykliwe** (11 os., Okręt i Rydwan, Borów- TP, SP, KM), **uhle** (20 os., zb. Jeziorsko, zb.Sulejowski- TJ, Tomasz Błaszczuk [TB], MP), **ogorzałki** (11 os., Jeziorsko- TJ, TB), **ohary** (4 os., Jeziorsko- TJ, TB, AK, RW), **bernikle białolice** (3 os., Jeziorsko- TJ, TB, AK, RW), **świstuny** (8 osobników, Jeziorsko, Zb. Sulejowski, Rydwan - TJ, TB, R.Włodarczyk [RW], TP, SP, KM), **rożeńce** (7 os., Jeziorsko- TJ, TB), **szlachar** (Jeziorsko- TJ, TB), **samotnik** (rz. Pilica, RW), **brodziec śniady** (Jeziorsko- AK, RW), **kulik wielki** (Psary- TP, SP, KM) i, najpewniej pochodzące z niewoli, **mandarynki i karolinki** (3 i 2 osobniki, Sieradz – Sławomir Lisek). Po raz pierwszy odnotowano zimowanie **kropiatki** (1 os. J.Dymitrowicz) oraz czwarty przypadek zimowania **wodnika** (2 os.JD). Obie obserwacje dotyczą rz.Widawki. Licznie zimowały **kokoszki** (aż 10 osobników). Spośród ptaków drapieżnych dominował **myszołów** (123 osobników). Drugi gatunek myszołowa (**m.włochaty**) zimował w znacznie mniejszej liczbie (13 osobników). Odnotowano zimowanie **błotniaków zbożowych** i **sokoła wędrownego**.

Tegoroczna akcja zwieńczona została sukcesem. Udało się policzyć ptaki na większości zaplanowanych odcinków dolin rzecznych. Po raz pierwszy liczyliśmy ptaki w dolinie Rawki i Wolbórki. W sumie odnotowano około 55 gatunków zimujących ptaków wodno-błotnych i drapieżnych.

Akcja nie byłaby możliwa bez Waszego udziału. Wszystkim uczestnikom składam serdeczne podziękowania w imieniu Sekcji Ornitologicznej SKNB UŁ. W tym roku byli to (alfabetycznie): Emilia Andrzejewska, Tomasz Bartos, Tomasz Błaszczuk, Maciej Czyżykowski, Jacek Dymitrowicz, Mariusz Glubowski, Janusz Hejduk, Jacek Hikisz, Paweł Hikisz, Bartosz Janic, Sylwia Janiszewska, Marcin Kazimierczak, Zbigniew Kołodzki, Ewa Kos, Jarosław Krajewski, Łukasz Krajewski, Jakub Kronenberg, Bartosz Lesner, Sławomir Lisek, Roman Majcherczak, Konrad Malec, Katarzyna Mikicińska, Artur Mikiciński, Tadeusz Musiał, Krzysztof Myśliwiec, Iwona Pawenta, Wojciech Pawenta, Stanisław Pluta, Marcin Podlaszczuk, Tomasz Przybyliński, Tomasz Rewicz, Patrycja Rosiak, Dawid Ryżlak, Krzysztof Samulkiewicz, Robert Słomczyński, Jacek Tabor, Dawid Topolski, Krzysztof Trepka, Marek Walish, Jarosław Wawrzyniak, Marcin Wężyk, Maciej Wieczorek, Ewelina Wiesławska, Katarzyna Wieteska, Rafał Wiktorowski, Radosław Włodarczyk, Karol Zemko, Andrzej Zieleniak.

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej

Wytłuszczono nazwiska osób, które policzyły szczególnie dużo odcinków. Specjalne podziękowania dla Bartka Lesnera, który od wielu lat jest niekwestionowanym championem zimowych liczeń i w każdym sezonie przemierza na piechotę niebywałe odległości.

gatunek	Warta	Pilica	Widawka	Grabia	Mroga	Bzura	Rawka	Ner	Jeziorsko	Sulejowski	Kopalnia Bełchatów	inne	Łącznie
perkozek	11	22	4	1		2					12	1	53
p.dwuczuby									22	3		4	29
Cz.siuwa	86	16	11	1	1	4	1	4	45	16	2	94	281
Ł.niemy	66	54	56	24		1	5	37	23	106	20	49	474
Ł.krzykliwy												11	11
Ł.mały												50	50
g.zbożowa	20	9	8					3100	12600	1		87	15.825
g.białoczelna								15	1400			3	1418
Gęgawa	110					10		592				204	916
Krzyżówka	1289	296	556	215	776	653	72	2819	6145	2692	1507	2507	20.052
Cyraneczka	2							157	3285	120	9		3575
Czernica	3								571		17		592
Głowienka									334	1			336
Gągoł	80	12						1	178	37	4	16	333
uhła									9	11			20
ogorzałka									11				11
Nurogęs	95		2			3		2	914	151	9	113	1289
Bielaczek									55				55
Łyska	9	1							5840	270	71	20	6287
Śmieszka	239								498	13		13	763
m.pospolita	24								278	36		10	348
m.białogłowa /srebrzysta	35								1630	5		18	1653
zimorodek	5	5	1	2	3	2	1				1		20

Tab. 0. Liczebność najliczniejszych gatunków ptaków zimujących w regionie łódzkim w roku 2007 (pominięte gatunki uwzględniono w tekście)

Ekologia rozrodu kormorana *Phalacrocorax carbo sinensis* na Zbiorniku Jeziorsko w latach 2004-2006

Krzysztof Kaczmarek

Piotr Minias

Anna Kleszcz

Sekcja Ornitologiczna

SKNB UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Tomasz Janiszewski

Zakład Dydaktyki Biologii i Badania

Różnorodności Biologicznej UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Badania prowadzono przez trzy sezony lęgowe w latach 2004-2006 na terenie Zbiornika Jeziorsko (51°73'N, 18°63'E), w obrębie rezerwatu ornitologicznego o tej samej nazwie. Zbiornik utworzono w 1986r. na rzece Warcie na granicy dwóch województw: łódzkiego i wielkopolskiego. Przez cały okres badań kormorany gniazdowały na wysokości wsi Mikołajewice przy dawnym korycie rzeczonym Warty (kolonia macierzysta). Dodatkowo w roku 2005 po raz pierwszy stwierdzono gniazda kormorana (kolonia satelitarna) na terenie mieszanej kolonii lęgowej czapli siwych i białych położonej około 1 km na południe od kolonii macierzystej. Kontrole kolonii prowadzono od marca do lipca w odstępach około 1-3 tygodniowych. Wszystkie gniazda w kolonii zostały indywidualnie oznakowane. W czasie każdej kontroli sprawdzano zawartość gniazd. W kolonii macierzystej gniazda umiejscowione były na wysokości od 1 do 9,5 (średnio 4,5) metra, a w kolonii satelitarnej od 3,5 do 11 (średnio 6) metrów. W roku 2005 część gniazd z kolonii macierzystej została wyłączona z analiz z powodu aktu wandalizmu, który miał miejsce w centralnej części kolonii w ostatniej dekadzie maja, doprowadzając do straty ok. 150 lęgów.

W latach objętych badaniami liczba gniazdujących kormoranów na Zbiorniku Jeziorsko wahała się od 385 par w roku 2006 do 420 par w latach 2004-05. Tworzeniu i następnie rozbudowywaniu kolonii satelitarnej towarzyszyło zmniejszanie liczby par odbywających lęgi w kolonii macierzystej z 420 w 2004 r. do 220 w roku 2006. Jednocześnie liczba gniazd kormorana w kolonii satelitarnej zwiększyła się ponad trzykrotnie między sezonem, w którym powstała (2005), a kolejnym. Liczebność par kolonii satelitarnej w drugim roku jej istnienia stanowiła istotnie większą część ogólnej liczby gniazd kormorana na Zbiorniku Jeziorsko w porównaniu do roku poprzedniego (42,5% vs 10%, $X^2=108,5$; $p<0,001$).

W kolonii macierzystej średnia wielkość zniesienia wahała się między sezonami w granicach 3,68 – 3,89 jaja (Tab.1). Poszczególne lęgi składały się z 1-7 jaj, przy czym najczęściej notowane były lęgi złożone z 4 jaj, stanowiące w każdym sezonie ponad połowę wszystkich obserwowanych zniesień. W roku 2005, w nowopowstałej kolonii satelitarnej średnia wielkość zniesienia wynosiła 3,18 jaja i była istotnie niższa od wartości zanotowanej w kolonii macierzystej w tym samym sezonie ($t=2,86$; $p=0,004$).

Liczba wyklutych piskląt na gniazdo wahała się w kolonii macierzystej między 2,05 pisklęcia w roku 2005, a 2,75 pisklęcia w roku 2004 (Tab.2). Poszczególne wartości różniły się istotnie między sezonami ($F_{2,693}=13,53$; $p<0,001$). W roku 2005 wyrażony w ten sposób sukces klucia był istotnie mniejszy niż w obu pozostałych sezonach (Tab.3). Natomiast między latami 2004 i 2006 nie wykazano istotnych różnic. Niska

liczba wyklutych piskląt na gniazdo w roku 2005 była spowodowana wysoką proporcją strat całych lęgów na etapie inkubacji jaj. Lęgi na tym etapie straciło wtedy 32,3% wszystkich par. Dla porównania w roku 2004 lęgi na etapie wysiadywania zostały utracone przez 16,7% par. Straty lęgów na etapie wychowu piskląt były znacznie mniejsze i w obu sezonach nie przekraczały kilku procent.

Średnia liczba piskląt uzyskujących zdolność do lotu na gniazdo w kolonii macierzystej różniła się istotnie pomiędzy sezonami ($F_{2,730}=13,25$; $p<0,001$). Najniższa wartość zanotowana została w roku 2005 i wynosiła 1,7 pisklęcia (Tab.3). Wartość ta była istotnie niższa niż w latach 2004 i 2006, między którymi nie wykazano istotnych różnic. Liczba podlotów dla gniazd z sukcesem wahała się w różnych sezonach między 2,73 a 3,05 pisklęcia. We wszystkich trzech sezonach w kolonii macierzystej najczęściej rejestrowana liczba podlotów opuszczających gniazdo wynosiła 3 pisklęta i obserwowana była w 42-48% gniazd z sukcesem. W kolonii satelitarnej w roku 2005 zanotowano sukces lęgowy na poziomie 0,38 pisklęcia i był on istotnie niższy niż w kolonii macierzystej ($t=4,98$; $p<0,001$). W roku 2006 w kolonii satelitarnej sukces lęgowy wzrósł istotnie do 2,71 pisklęcia ($t=-10,26$; $p<0,001$) i nie różnił się od sukcesu lęgowego w kolonii macierzystej w tym sezonie ($t=1,36$; $p=0,17$).

Ostatnie trzy sezony lęgowe pozwoliły na obserwowanie rozdzielania się kolonii lęgowej kormoranów na dużym śródlądowym zbiorniku zaporowym. Powstawanie kolonii satelitarnych w obrębie tego samego zbiornika, na nowym potencjalnie dogodnym siedlisku opisywano już w przypadku kormoranów. Jednakże nigdy nie udało się dotychczas w sposób systematyczny i precyzyjny opisać towarzyszących temu zmian w ekologii lęgowej podgatunku *Ph. carbo sinensis* na śródlądziu.

Sezon	kolonia macierzysta			kolonia satelitarna		
	SD	n		SD	N	
2004	3,89	0,93	312	-	-	-
2005	3,68	0,89	339	3,18	0,82	28
2006	3,7	0,81	134	3,83	0,74	132

Tabela 1. Średnia wielkość zniesienia w kolonii macierzystej i satelitarnej kormorana w latach 2004-06.

Sezon	liczba piskląt wyklutych na parę			liczba piskląt wyklutych na parę z sukcesem		
	SD	n		SD	n	
2004	2,72	1,58	260	3,36	0,95	210
2005	2,05	1,61	307	2,98	1,00	211
2006	2,56	1,45	129	3,11	0,91	106

Tabela 2. Średnia liczba piskląt wyklutych na gniazdo w kolonii macierzystej kormorana w sezonach 2004-06.

Sezon	kolonia macierzysta					
	liczba podlotów na parę			liczba podlotów na parę z sukcesem		
		SD	n		SD	n
2004	2,15	1,45	305	2,84	0,91	231
2005	1,7	1,52	312	2,73	0,95	194
2006	2,45	1,45	116	3,05	0,88	93

Sezon	kolonia satelitarna					
	liczba podlotów na parę			liczba podlotów na parę z sukcesem		
		SD	n		SD	n
2005	0,38	0,7	34	1,3	0,67	10
2006	2,71	1,25	87	2,95	0,99	80

Tabela 3. Średnia liczba piskląt opuszczających gniazdo w kolonii macierzystej i satelitarnej kormorana w sezonach 2004-06.

Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Ziemi Łódzkiej w 2006 roku

Tomasz Janiszewski

Radosław Włodarczyk

Zakład Dydaktyki Biologii i Badania
Różnorodności Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Łukasz Krajewski

Sekcja Ornitologiczna
SKNB UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Każdego roku, przedstawiamy wykaz stwierdzeń rzadko pojawiających się gatunków ptaków, dokonanych na terenie Ziemi Łódzkiej. Obserwacje te dzięki pracy terenowej wielu obserwatorów mogliśmy odnotować w kartotece regionalnej. Serdecznie dziękując wszystkim osobom, które przekazały dane o swoich obserwacjach mamy jednocześnie nadzieję, że informacje te zostaną jeszcze uzupełnione.

Tegoroczny sezon pozwolił dopisać do regionalnej listy dwa kolejne gatunki. Była nimi **sterniczka amerykańska** (obs. Ł. Krajewski) i **pelikan różowy** (obs. P. Kowalski, M. Wężyk, M. Wieczorek). Rok 2006 to także kolejny sezon gniazdowania **czapli białych** na zbiorniku Jeziorsko, **łabędzia krzykliwego** koło Ożarowa oraz **rybitw białoskrzydłych** w dolinie Neru i **rybitw białowąsych** w dolinie Neru i na zbiorniku Jeziorsko. W dolinie Grabi obserwowano parę mieszaną **dzięcioła białoszyjnego i dużego**. Z kolei w dolinie Neru gniazdowała **pliszka cytrynowa** i wyjątkowo licznie występowała **wodniczka**, koło zbiornika Jeziorsko wykryto lęgi **bataliona**. Do ciekawostek faunistycznych wpisujących się w tegoroczną sytuację w kraju, z wyjątkowo licznymi obserwacjami, należały też stwierdzenia: **kormorana małego**, **kurhanika** i **orlicy**. Część stwierdzeń, które tego wymaga nie uzyskała jeszcze akceptacji Komisji Faunistycznej PTZool.

Łabędź czarnodzioby. Kolejny sezon wielu obserwacji tego gatunku pochodzących jednak nieomal wyłącznie z terenu stawów rybnych zlokalizowanych w rejonie dna pradoliny warszawsko-berlińskiej, głównie doliny Bzury. Wiosną obserwowany najwcześniej na stawach pod Piątkiem 1.04. – 8 os. (AKI, PM, RWi, ŁK). Regularnie spotykany na wielu tamtejszych kompleksach stawowych do początków maja w liczbie maksymalnie do 54 os. – także na stawach pod Piątkiem w dniu 29.04. Pojedynczego ptaka spotkano jeszcze 23.05. na stawach w Psarach (TJ, RW). Jesienią obserwowany tam także regularnie. Najwcześniej

odnotowany na stawach w Sypinie w dniu 22.10. – 4 os. (KiTM), najpóźniej i najliczniej 18.12. na kompleksie Okręt-Rydwan – łącznie 71 ptaków (RW). Poza rejonem pradoliny obserwowany jeszcze tylko w dniu 7.04. – 2 os. na zb. Jeziorsko (TJ) oraz 17.11. – 27 os. na zbiorniku w Czarnocinie (RW).

Łabędź krzykliwy. W roku 2006 para lęgowa ze stawów w Ożarowie ponownie wyprowadziła młode (PG, RW i inni). Tym razem cztery ptaki, z których schwytano i oznakowano dwa.

Gęś śnieżna. W dniu 16.12. na południe od Warty obserwowano pojedynczego osobnika na polu w stadzie innych gęsi (TP, GK).

Bernikla białolica. Zarejestrowano cztery pojawy. W dniu 30.03. obserwowano 3 ptaki w dol. Neru k. Dąbia (T.Iciek). Pojedynczego osobnika odnotowano w dniach 14. i 20.07. na stawach w Mysłakowie (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ). Trzy ptaki widziano 24.11. na zb. Jeziorsko (TJ, MZ). Pojaw najliczniejszego dotąd w regionie stada liczącego 12 os. a przemieszczającego się między kompleksami stawów Okręt-Rydwan oraz Walewice zanotowano w dniach 22.10. – 4.11. (TJ, AJ, KiTM, TP, AKI, KM, KK, ŁK, RW).

Bernikla rdzawoszyja. W dniu 16.05. obserwowano pojedynczego ptaka w stadzie ok. 80 gęgaw na zb. Jeziorsko k. Glinna (A.Winiecki).

Ohar. Jak co roku obserwowany w porze lęgowej na zb. Jeziorsko. Od początku kwietnia do połowy czerwca wielokrotnie obserwowano dorosłe osobniki i ich pary, choć tym razem nie obserwowano udanych lęgów. Wielokrotnie widziany na zb. Jeziorsko w porze pozalęgowej – maksymalnie do 10 ptaków – 10.08. (TP, AB, GK). Obserwacji dokonano jeszcze w kilku innych miejscach: 24.07. – 1 juv. w dolinie Neru koło GOŚ w Łodzi (TK), 9.09. – 4.11. – 1 juv. na zb. Sulejowskim (MW, MKo, MWi) oraz 4.09., 5. i 6.10. – 1 juv. na stawach w Sypinie (KiTM, TP, RW) oraz 27.10. – 1 ad w Psarach (TJ).

Hełmiatka. Kilkakrotnie w dniach 23.04. – 4.06. wielokrotnie obserwowano parę lub samca, na stawach w Sarnowie, gdzie 3 lata temu stwierdzono lęg (AKI, ŁK, TP, AB, GK, RW, MF). Ponadto 12.-13.04. w Psarach widziano 2 samce i samicę, a pojedynczego ptaka 3.09. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ.)

Sterniczka amerykańska *Oxyura jamaicensis*. W dniach 30.06. – 2.07. obserwowano pojedynczego samca na stawach w Walewicach (ŁK, KiTM).

Ogorzałka. W dniu 10.02. na Warcie k. Skęczniewa widziano 3 ptaki (TJ). Regularnie spotykana jesienią w dniach 11.11. – 27.12. w liczbie do 16 os. na zbiorniku Jeziorsko (TJ, AKI, ŁK, KK, PM, MP, BL, MF, TP, SP, ZG) oraz w dniach 4.11.-28.12. do 30 os. na zb. Sulejowskim (MWi, MW, MKo, MKa).

Głowienka x czernica. Samca o cechach mieszańca zarejestrowano w dniu 8.05. na stawach w Żerominie (ŁK).

Uhla. Rzadkiej zimowej obserwacji dwóch ptaków dokonano 6.01. na Pilicy koło Smardzewic (RW). Wiosną 2.04. obserwowano stado 7 os. na zb. Sulejowskim (MW, MKo, MKa). Ponadto jesienią regularnie spotykana w dniach 11.11. – 23.12. w liczbie do 23 os. na zb. Jeziorsko (AKl, ŁK, KK, TJ, PM, MP, BL, MF, RWi, KiTM, TP, SP, ZG) oraz obserwowana w dniu 12.11. w liczbie 2 os. na zb. Sulejowskim (MWi, MW, MKo, MKa).

Markaczka. W dniach 11.11. – 3.12. obserwowano pojedynczego ptaka na zb. Jeziorsko (KiTM, BL, MF, TP, SP, MCz).

Łodówka. Pojedynczego ptaka obserwowano w dniu 12.02. na Pilicy poniżej tamy zbiornika Sulejowskiego (MKa, MW). Na samym zbiorniku koło Barkowic widziano 2 i 1 os. odpowiednio w dniach 12.11. i 9.12 (MKa, MW, MW, MWi). Pojedynczą łodówkę zarejestrowano także na zb. Jeziorsko w dniu 19.12. (AK, ŁK).

Szlachar. W dniach 13.-23.12. na zb. Jeziorsko trzykrotnie obserwowano 1-2 osobniki (RW, AKl, ŁK, PM).

Nur rdzawoszyi. W dniach 2.-23.12. obserwowano 1 ptaka na zb. Jeziorsko (AKl, PM, ŁK, RWi).

Nur czarnoszyi. Kilka razy w dniach 4.11.-16.12 obserwowano 1-2 ptaki na zb. Jeziorsko (TK, SJ, TP, GK, KiTM, TJ) oraz w dniach 4.11-12.11., 2-3 os. na zb. Sulejowskim (MKo, MW, MKa, MWi). Ponadto 26.11. pojedynczy nur czarnoszyi na zb. Cieszanowice (MK, MW).

Perkoz rogaty. W dniach 1- 4.06. na zb. Jeziorsko w okolicy Tomisławic obserwowano tokującego pojedynczego ptaka w pobliżu kolonii zauszników (MF, TJ).

Pelikan różowy. W dniu 9.04. w miejscowości Żukowice, gm. Gorzkowice schwytano w zabudowaniach wiejskich młodocianego ptaka z bułgarską obrączką, będącego prawdopodobnie uciekinierem z hodowli (PK, MW, MWi).

Kormoran mały. Odnotowano dwa lub trzy pojawy na zbiorniku Jeziorsko. W dniach 16.05. – 8.06. obserwowano 1 – 5 os. pod Glinem i w okolicy Tomisławic (A.Winiecki, TP, AB, KiTM, TK, TJ, PM, MF; akceptacja KF PTZool), zaś 26.08. – 1 os. (R. Michałkiewicz i P.Waślawik). Z kolei w dniach 30.09. – 14.10. widywano 3 ptaki koło Zagórek i Tądowa. (TP, AB, ZG, TJ, RW, P.Gębski, J.Lontkowski, G.Orłowski, M.Stajszczyk).

Czapla biała. W ubiegłym roku, po raz kolejny zarejestrowano gniazdowanie czapli białych na terenie zb. Jeziorsko. Tym razem obser-

wowano lęgi 2-4 par, z których tylko jeden zakończył się sukcesem (KK, PM, AKI, ŁK, TJ; akceptacja KF PTZool). Do największych koncentracji tego gatunku w okresie pozalęgowym, obserwowanych na różnych obiektach należały m.in.: 3.09. – 110 os. i 11.09. – 127 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ); 21.09. – 60 os. i 1.10. – 70 os. na zb. Sulejowskim (MKa, MKo, MW, ŁK, RW).

Kania ruda. Pojedynczego młodego osobnika widziano 15.07. k. wsi Pólka w gm. Zduny oraz prawdopodobnie tego samego ptaka 16.07. w niedalekiej dolinie Bzury (TJ, TP, AB). Pojedyncze kanie rude spotkano ponadto 16.08. koło Czarnocina (ŁK) i 8.10. na zb. Jeziorsko (TP, SP, AB).

Kania czarna. Kilka obserwacji wiosennych pojedynczych ptaków: 13.04. koło Młogoszyna (MP), 23. i 30.04. na stawach w Sarnowie (AKI) oraz 16. i 26.05. na zbiorniku Jeziorsko (A.Winiecki, TP, AB).

Kurhannik. Stwierdzony aż trzykrotnie. W dniu 21.04. koło Charbic w dolinie Neru zarejestrowano ptaka w 2 kal. roku życia (MF, akceptacja KF PTZool). W dniach 16.- 28.07. obserwowano wielokrotnie dorosłego ptaka w dolinie Bzury koło Młogoszyna (KiTM, TJ, AZ, TB, RW, KM, DZ, MF, akceptacja KF PTZool). Ponadto w dniu 3.08. widziano przelotnego także dorosłego osobnika na zb. Jeziorsko (PM, P.Wylęgała).

Orzeł przedni. Pojedynczego młodocianego orła przedniego obserwowano w dniu 12.02. w dolinie Ochni pod Kutnem (KM, MC)

Orlik. W dniach 12.06. – 2.07. kilkakrotnie widziano 1-2 dorosłe orliki w dolinie Bzury w rejonie Borowa i Orłowa (TJ, TP, KM, DZ).

Kobczyk. W dniach 7. i 9.05. obserwowano 3 samce i 3 samice w okolicach Obdzieży na zb. Sulejowskim (MW, MWi, MKo).

Sokół wędrowny. W dniu 19.02. na zb. Jeziorsko widziano jednego sokoła (TP, GK). W tym samym miejscu w dniach 8.09 – 23.12. – dokonano kilkunastu obserwacji pojedynczych ptaków w różnym wieku. Pojedynczego sokoła zarejestrowano ponadto w dniu 20.09. koło Moszczenicy (ZK).

Jarząbek. W dniu 18.04. spotkano pojedynczego ptaka koło Łazów Dużych w gm. Sulejów (MWi).

Bekasik. Niezwykłej ze względu na środowisko obserwacji bekasika dokonano w szkółce leśnej w Moszczenicy w dniu 11.10. (ZK). Ponadto 10.09. i 1.10. obserwowano pojedyncze ptaki w dolinie Bzury i na zb. Jeziorsko (PM, KiTM).

Szablodziób. W dniu 15.08. obserwowano 3 os. na zb. Jeziorsko (TP, GK, DA). W tym samym miejscu pojedynczego ptaka widziano w dniach 3.09. – 1.10. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, AKI, ŁK).

Ostrygojad. Stado liczące 16 ptaków zanotowano 7.08. na zb. Jeziorsko. Na tym samym zbiorniku w dniach 10.-24.08. wielokrotnie widziano 1-3 os. Ponadto pojedynczego ostrygojada obserwowano 23.07. na stawach w Borowie (TP, KM, DZ)

Czajka towarzyska. Pojedynczego ptaka w dniu 8.10. widziano na zb. Jeziorsko (P.Gębski).

Siewnica. Pojedynczego ptaka obserwowano 23.04. na stawach w Sarnowie (AKI).

Siewka złota. Wyjątkowo dużą koncentrację siewek złotych, liczącą ok. 1 500 osobników obserwowano w dniu 12.11. na zbiorniku Jeziorsko (KiTM).

Kulik mniejszy. Pojedyncze ptaki widziano: 2.05. na stawach pod Piątkiem (PM, AKI), 14.05. na zbiorniku Jeziorsko (MF) i 2.07. na stawach w Sypinie (KiTM). W dniach 7.08. – 6.09. wielokrotnie obserwowano pojedyncze kuliki mniejsze na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TP, GK).

Biegus rdzawy. W dniach 30.07. – 14.09. wielokrotnie obserwowano 1 – 5 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, TP, GK, AB, SD, JF). Pojedynczego ptaka widziano tam również w dniu 1.10. (AKI, ŁK). Ponadto stwierdzony czterokrotnie w liczbie 1-3 os. na zb. Sulejowskim w dniach 27.08. – 8.10. (MW, MKo, MKa).

Piaskowiec. Regularnie obserwowany w sierpniu i wrześniu na zb. Jeziorsko w liczbie 1-3 os., tylko 7.08. widziano 7 ptaków (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Biegus płaskodzioby. Wiosną pojedynczego ptaka widziano w dniu 21.05. na stawach w Psarach (MF, TP). Wyjątkowo często i licznie stwierdzany był w okresie migracji jesiennej. Wielokrotnie obserwowany w dniach 6. 08. – 3.09. na zb. Jeziorsko w liczbie do 12 os. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ). Ponadto 6. i 8.08. widziano 1 ptaka na zb. Sulejowskim (MW, MWi, MKo, MKa).

Biegus krzywodzioby. Pojedynczego ptaka zarejestrowano 22.05. na stawach w Psarach (KiTM). W okresie jesiennej wędrówki na zbiorniku Jeziorsko zdecydowanie mniej liczny niż w ubiegłym roku, tylko do kilkunastu osobników, podczas gdy poprzedniego lata obserwowano stada liczące ponad 90 ptaków (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Batalion. W dniach 16.05.-24.06. w dolinie Warty tuż powyżej zb. Jeziorsko kilkakrotnie w tym samym miejscu obserwowano zaniepokojone 1-2 samice bataliona (A.Winiecki, MF, PM, akceptacja KF PTZool)

Płatkonóg szydłodzioby. Wiosną ptaka w upierzeniu samicy widziano w dniach 21.-22.05. na stawach w Psarach (KiTM, TP, MF). W okresie

migracji jesiennej wielokrotnie obserwowany na zb. Jeziorsko w dniach 7.08. – 5.09. w liczbie do 11 osobników (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ).

Kamusznik. W dniach 6.- 16.08. obserwowano 1-2 os. na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ) oraz 17.09. – 1 os. na zb. Sulejowskim (MW, MKo).

Brodziec pławny. Pojedyncze ptaki obserwowano 30.04. na stawach pod Piątkiem (MF) i 14.08. na zb. Sulejowskim (MW, MKo).

Szlamik rdzawy. W dniach 24.07. – 8.10. – kilkakrotnie widziano 1-2 ptaki na zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, P.Gębski). Pojedynczego biegusa rdzawego zarejestrowano w dniu 10.09. na stawach w Walewicach (RW).

Wydrzyk. W dniu 11.11. na zb. Jeziorsko widziano nieoznaczonego do gatunku wydrzyka (KK, MP).

Mewa czarnogłowa. Dwa dorosłe ptaki spotkano 3.05. na stawach w Psarach (AKI). Na tych samych stawach pojedynczy ptak widziany był w dniu 19.05. (TK, SD). Ponadto w dniach 5.- 26.08. kilka razy obserwowano 1 -2 ptaki w szatach juwenalnych na zb. Jeziorsko, a 27.08. – 2 osobniki, w szacie juwenalnej i dorosłego (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, MF).

Mewa żółtonoga. W dniu 30.04. na stawach pod Piątkiem obserwowano dorosłego osobnika (MF). Pojedyncze dorosłe ptaki zanotowano na zbiorniku Jeziorsko w dniach 1.09. i 8.10. (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, P.Gębski), a w dniu 17.12. ptaka niedojrzałego na pobliskim wysypisku pod Bartochowem (MF).

Mewa orlica. W dniach 19. – 31.12. wielokrotnie obserwowano pojedynczego ptaka w szacie pierwszozimowej. Ten osobnik obserwowany był jeszcze do połowy lutego następnego roku (ŁK, AKI, SD, JF, BL, MF, TJ, AJ, SL).

Rybitwa wielkodzioba. W dniach 9.08.-7.09. kilkakrotnie widziano 1-2 ptaki na zbiorniku Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ). Ponadto 3 osobniki stwierdzono 8.10. na zb. Sulejowskim (MKo)

Rybitwa białowasa. Podobnie jak w poprzednich sezonach, w 2006 roku, odnotowano lęgowe rybitwy białowase na dwóch stanowiskach. W liczbie około 90 par gniazdowały na zbiorniku Jeziorsko w okolicach Tomisławic (TJ, KK, AKI, PM; akceptacja KF PTZool). Ponadto w dniu 27.05. pod Kupininem w dolinie Neru, wykryto kolonię liczącą około 16 par (SM).

Rybitwa białoskrzydła. W dniu 27.05. pod Kupininem w dolinie Neru stwierdzono 4 lęgowe pary (SM).

Dzięcioł białoszyi. W dniu 9.03. w Ozorkowie – Oliwnikach zarejestrowano samicę (KiTM), a 11.10. ptaka tej samej płci w Łodzi k. Ogrodu Botanicznego (TK). Z kolei 9.06. w dolinie Grabi w Gadkach k.Drużbic obserwowano parę mieszaną (dz.białoszyi x dz.duży) z lotnymi młodymi (RW).

Żoła. W dniu 16.05. w wyrobisku w rejonie Chabierowa k. Warty widziano 3 osobniki (A.Winiecki).

Dzięcioł zielonosiwy. W dniu 3.06. pojedynczego ptaka spotkano w Łodzi na Lublinku (TK).

Pliszka cytrynowa. W maju stwierdzono lęg jednej pary koło Kupinina w dolinie Neru (SM, MF, KiTM, ŁK, akceptacja KF PTZool). To dopiero drugi przypadek bezspornego gniazdowania w regionie. Ponadto w dniu 16.05. obserwowano zaniepokojonego samca k. Warty w miejscu, gdzie w roku 2005 wykryto parę lęgową (A.Winiecki).

Pliszka górska. W dniu 19.03. k. Charbic Dln. nad Nerem obserwowano samca (MF).

Pliszka siwa *Motacilla alba yarrellii*. W dniu 06.08. widziano samca na zb. Jeziorsko (MF).

Kłaskawka. W roku 2006 potwierdzono istnienie stanowisk lęgowych koło Kutna i Łęczycy (DZ, KM, JW). Ponadto parę z podlotami obserwowano k. wsi Zborowskie koło Szadku. (TJ).

Wodniczka. W dniu 2.06. w dolinie Neru pod Nagórkami obserwowano 9 śpiewających samców (SM).

AB – Agnieszka Burkiewicz, **AJ** – Aleksandra Janiszewska, **AK** – Adam Kaliński, **AKI** – Anna Kleszcz, **AZ** – Andrzej Zieleniak, **BL** – Bartosz Lesner, **DZ** – Dariusz Ziembicki, **GK** – Grzegorz Kielnierowski, **JF** – Jan Fuss, **KK** – Krzysztof Kaczmarek, **KM** – Krzysztof Myśliwiec, **KiTM** – Krystyna i Tadeusz Musiał, **ŁK** – Łukasz Krajewski, **MC** – Mariusz Czajkowski, **MCz** – Maciej Czyżykowski, **MF** – Marcin Faber, **MKo** – Marcin Kociniak, **MKa** – Marcin Kaźmierczak, **MP** – Marcin Podlaszczuk, **MW** – Marcin Wężyk, **MWi** – Maciej Wieczorek, **MZ** – Marek Zieliński, **PK** – Paweł Kowalski, **PM** – Piotr Minias, **RW** – Radosław Włodarczyk, **RWi** – Rafał Wiktorowski, **SD** – Sławomir Dąbrowski, **SJ** – Sławomir Jankowski, **SL** – Sylwester Lisek, **SM** – Sławomir Mielczarek, **SP** – Stanisław Pluta, **TB** – Tomasz Błaszczuk, **TJ** – Tomasz Janiszewski, **TK** – Tomasz Kłys, **TP** – Tomasz Przybyliński, **ZG** – Zbigniew Grochowski, **ZK** – Zbigniew Kołodzki, **ZW** – Zbigniew Wojciechowski.

Wyniki obrączkowania ptaków na zbiorniku Jeziorsko w roku 2006

Piotr Minias
Krzysztof Kaczmarek

Anna Kleszcz
Łukasz Krajewski

Sekcja Ornitologiczna
SKNB UŁ

ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

W roku 2006 po raz osiemnasty podjęte zostały prace organizowanego przez Sekcję Ornitologiczną SKNB UŁ obozu obrączkarskiego na zbiorniku Jeziorsko. Odłowy ptaków prowadzone były na wschodnim brzegu zbiornika w okresie od 2 lipca do 15 września. Ptaki siewkowe chwywane były w pułapki tunelowe. Sieci ornitologiczne wykorzystywane były jedynie do odłowu ptaków wróblowych. Łącznie w pracach obozu udział wzięło około 40 osób, głównie studentów pochodzących z ośrodków akademickich z terenu całej Polski.

W sezonie 2006 zaobráczkowano **1019 ptaków siewkowych z 19 gatunków** (Tab. 4). Najliczniej odławiane były: **łęczak** (395 osobników) i **kszyk** (245 osobników). Po trzyletniej przerwie do wysokiego poziomu wróciła liczba chwywanych **piskliwców** (174 osobniki). Największym zaskoczeniem sezonu 2006 było schwywanie 19 **biegusów płaskodziobych**. W ciągu poprzednich siedemnastu lat na zbiorniku udało się schwytać jedynie 8 osobników tego gatunku, z których ostatni oznakowany został w roku 2002. Złapanie tak dużej liczby biegusów płaskodziobych miało bezpośredni związek z nadzwyczaj licznym pojawem tego gatunku na Jeziorsku. Począwszy od końca lipca, aż do początku września na cofce zbiornika regularnie notowano stado od kilku do kilkunastu osobników tego gatunku. Dla porównania w przeciągu ostatnich dwóch lat dokonano na tym terenie jedynie dwóch obserwacji pojedynczych ptaków. Do wyjątkowych należała także liczba zaobráczkowanych w sezonie 2006 **płatkonogów szydłodziobych**. W sumie udało się schwytać 5 ptaków – w tym 4 w ciągu jednego obchodu. Podobnie jak w przypadku biegusa płaskodziobego ostatniego płatkonoga zaobráczkowano na zbiorniku Jeziorsko 4 lata temu. Innymi gatunkami chwywanymi sporadycznie na obozie, a odłowionymi w roku 2006, był młodociany **biegus rdzawy** oraz **kamusznik**. Ponadto złapano łęczaka noszącego czeską obrączkę. Wśród pozostałych ptaków wodno-błotnych tradycyjnie już dominowały kaczki, a w szczególności **cyraneczka** (Tab. 5). W ciągu trwania prac obozowych na przełomie lipca i sierpnia, prowadzone były także regularne odłowy pierzających się na cofce zbiornika łabędzi niemych. Część z kilkunastu schwywanych ptaków oznakowana została przy pomocy kolorowych obrączek i obroży. Na uwagę zasługuje też pierwszy przypadek zaobráczkowania lotnej **rybitwy białowąsej**, schwywanej w pułapkę tunelową, przeznaczoną do odłowu ptaków siewkowatych.

W porównaniu do lat poprzednich, w sezonie 2006 zaobráczkowano stosunkowo niewielką liczbę ptaków wróblowych. W grupie tej najliczniej reprezentowane były dwa gatunki **pliszek**, **żółta** i **siwa**, stanowiąc ponad 40% z łącznej liczby 706 oznakowanych wróblowców. Uzyskano także jedną wiadomość zagraniczną dotyczącą **trzciniaka** oznakowanego w Chorwacji.

W trakcie trwania obozu prowadzono regularne obserwacje stad ptaków przebywających na cofce. Obok stwierdzeń rzadkich gatunków, dokonano kilku odczytów kolorowych obrączek zakładanych na **czaple białe**. Akcja znakowania lęgowych na zbiorniku czapli białych

rozpoczęta została w roku 2002. Od roku 2004, obok standardowych obrączek metalowych, zakładano także plastikowe żółte obrączki, ułatwiające identyfikację ptaków w terenie. Kolorowymi obrączkami oznakowano jak dotychczas 32 pisklęta czapli białych. Rok 2006 był pierwszym sezonem, w którym udało się stwierdzić na zbiorniku ptaki zaobraczkowane w poprzednich sezonach. W sumie odczytano po dwie obrączki ptaków oznakowanych w roku 2005 i 2006. Za pomoc w odczytach serdecznie podziękowania składamy grupie kolegów z Poznania, bez których zaangażowania nie uzyskano by wyżej wspomnianych danych.

Chcielibyśmy także gorąco podziękować wszystkim osobom biorącym udział w pracach punktu obrączkarskiego na zbiorniku Jeziorsko. Bez ich pomocy i intensywnej pracy nie byłoby możliwe funkcjonowanie obozu w takiej formie, jaka ma miejsce obecnie. Szczególne podziękowania kierujemy pod adresem obrączkarzy, którzy gościnnie wzięli udział w pracach zespołu Jeziorsko, tj. **Arnoldowi Cholewie, Januszowi Hejdukowi, Marcie Prange, Sławkowi Rubasze oraz Przemysławowi Wylegale.**

Tab. 4. Wyniki chwytania ptaków siewkowatych na zbiorniku Jeziorsko.

GATUNEK	1989-2002	2003	2004	2005	2006	SUMA
Łęczak	4051	1137	934	180	395	6697
Kszyk	3899	243	654	418	245	5459
Piskliwiec	1079	44	35	6	174	1338
Batalion	321	80	100	45	28	574
Biegus zmienny	183	-	32	173	57	445
Czajka	186	34	45	5	23	293
Krwawodziób	163	17	10	1	11	202
Biegus mały	137	-	51	9	4	201
Sieweczka rzeczna	151	7	11	3	11	183
Biegus krzywodzioby	109	-	2	3	8	122
Samotnik	77	19	7	2	15	120
Sieweczka obrożna	70	-	12	10	8	100
Kwokacz	48	2	6	4	5	65
Biegus mały	47	-	4	4	8	63
Brodziec śniady	25	4	6	2	1	38
Biegus płaskodzioby	8	-	-	-	19	27
Kamusznik	7	-	2	1	1	11
Płatkonóg sztydłodzioby	5	-	-	-	5	10
Brodziec pławny	5	-	-	-	-	5
Dubelt	5	-	-	-	-	5
Rycyk	4	-	-	-	-	4
Biegus rdzawy	3	-	-	-	1	4
Kulik wielki	-	1	1	-	-	2
Bekasik	-	-	-	2	-	2
Siewnica	1	-	-	-	-	1
Terekia	1	-	-	-	-	1
RAZEM	10585	1588	1912	868	1019	15972

Tab. 5. Wyniki chwytania ptaków wodno-błotnych na zbiorniku Jeziorsko.

GATUNEK	1989-2002	2003	2004	2005	2006	SUMA
Cyraneczka	134	20	123	187	100	564
Wodnik	88	-	2	30	2	122
Krzyżówka	41	8	32	4	31	116
Kropiatka	52	-	16	39	-	107
Cyranka	31	25	19	6	23	104
Rybitwa rzeczna	103	-	-	-	-	103
Śmieszka	18	24	3	-	6	51
Łyska	23	-	5	4	16	48
Kokoszka	34	-	1	9	-	44
Krakwa	17	2	-	1	2	22
Perkoz	14	2	1	-	1	18
Łabędź niemy	5	-	-	-	12	17
Zausznik	16	-	-	-	-	16
Rybitwa czarna	9	-	-	-	-	9
Błotniak stawowy	4	2	2	-	-	8
Rybitwa białowąsa	3	3	-	-	1	7
Rybitwa białoczelna	5	-	-	-	-	5
Perkoz dwuczuby	3	-	-	-	-	3
Zielonka	3	-	-	-	-	3
Bąk	-	-	-	3	-	3
Płaskonos	2	-	-	-	-	2
Głowienka	1	-	-	-	-	1
Czernica	1	-	-	-	-	1
Mewa mała	1	-	-	-	-	1
RAZEM	608	86	204	283	194	1375

Inwestować w dom, partnera czy dzieci. Dylematy opieki rodzicielskiej na przykładzie łabędzia niemego *Cygnus olor*

Radosław Włodarczyk
Zakład Dydaktyki Biologii i Badania
Różnorodności Biologicznej UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Marcin Zybert
Paweł Tabor
Seksja Ornitologiczna
SKNB UŁ
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

Rozród i związana z nim opieka nad potomstwem jest jednym z ważniejszych elementów biologii każdego gatunku. Szereg badań dowiodło, że sprawowanie opieki nad potomstwem wymaga od rodziców wydatkowania znacznych nakładów energetycznych co może w efekcie prowadzić do znacznego osłabienia organizmu a nawet śmierci. Dlatego stopień zaangażowania danego osobnika w opiekę nad młodymi jest zazwyczaj wypadkową pomiędzy potrzebami potomstwa a potrzebami rodzica zapewniającymi obu jak najwyższe prawdopodobieństwo przeżycia. W świecie zwierząt dominuje całkowity brak opieki nad potomstwem lub sprawowanie opieki przez jednego z rodziców. Ptaki ze względu na przewagę monogamii i dzielenie obowiązków rodzicielskich przez obu rodziców wyróżniają się wśród pozostałych gromad podtypu kręgowców. Równocześnie zachowania rozrodcze są w tej grupie silnie rozbudowane. Obejmują one nie tylko karmienie i zapewnienie bezpieczeństwa młodym, ale

również budowę gniazda, inkubację jaj, ogrzewanie młodych i naukę zdobywania pokarmu. Podstawy teoretyczne dotyczące tego elementu biologii gatunku zakładają, że obie płcie zaangażowane w rozród są tak naprawdę w konflikcie pomiędzy byciem wiernym małżonkiem i gorliwym rodzicem a porzuceniem partnera i przyszłego potomstwa w celu splodzenia młodych z innym osobnikiem. Wybór realizowanej strategii jest uzależniony od zysków i strat płynących z danego scenariusza. Zyskiem jest w tym przypadku liczba wyprowadzonego potomstwa. Straty to wzrost prawdopodobieństwa śmierci własnej lub młodych. U ssaków, u których występuje etap ciąży „wiązący” rozwój płodu z ciałem matki, zjawisko porzucania samicy przez samca i późniejsze samotne wychowywanie przez nią młodych jest powszechne. Dla odmiany ptaki ze względu na obecność wysiadywania jaj i karmienia młodych wymagających obecności obu rodziców są „zmuszone” do bycia wiernym partnerem i dzielenia obowiązków rodzicielskich. Stopień rozwoju piskląt na etapie klucia wpływa istotnie na wymagania stawiane rodzicom. Pisklęta zagniazdowników posiadające warstwę puchu i zdolność samodzielnego zdobywania pokarmu wymagają mniejszego zaangażowania ze strony rodziców niż nagie, ślepe i praktycznie niezdolne do poruszania się pisklęta gniazdowników. Stąd u zagniazdowników dominuje jednorodzicielska opieka nad potomstwem związana z porzuceniem partnera (kuraki, kaczkę, niektóre siewkowce) lub podziałem łęgu pomiędzy każdego z rodziców opiekującego się następnie samotnie młodymi (perkozy, niektóre siewkowce). Łabędź niemy jest przedstawicielem zagniazdowników zatem opieka nad pisklętami powinna być znacznie ograniczona. Jednak gatunek ten charakteryzuje się silnie wykształconymi więziami partnerskimi i sprawowaniem opieki nad potomstwem przez obojga rodziców. Okazuje się, że aby lęg zakończony został sukcesem wymagana jest ścisła współpraca obojga rodziców. Prowadzone przez nas badania dotyczące budżetu czasowego łabędzia niemego w okresie rozrodu pozwoliły na odpowiedzenie na szereg pytań związanych z tym aspektem biologii gatunku.

Badania prowadzono w trzech cyklach związanych z poszczególnymi etapami sezonu lęgowego: inkubacją, małymi pisklętami (do 30 dnia życia), dużymi pisklętami (od 30 dnia do samodzielności). Wyróżniono 10 typów zachowań związanych zarówno z opieką rodzicielską jak i codziennym zachowaniem osobnika. Były to: sen, czyszczenie upierzenia, ruch, zaniepokojenie, stróżowanie granic terytorium lub piskląt, żerowanie, agresja, wysiadywanie i karmienie. Udział procentowy poszczególnych zachowań dla obu płci przedstawiono w Tabeli 6. Okazuje się, że obie płcie różnią się istotnie sposobem sprawowania opieki nad potomstwem. U samca nie obserwowano wysiadywania jaj oraz ogrzewania piskląt. Udział karmienia był znikomy. W okresie inkubacji samice poświęcały 90 % czasu na wysiadywanie (odnotowano przypadki samic, u których nie obserwowano opuszczania gniazda celem zdobycia pokarmu). Karmienie piskląt, zachowanie związane z bezpośrednią opieką nad pisklętami obserwowane było tylko w drugim z wyróżnionych etapów sezonu lęgowego i zajmowało samicy do 11 % czasu. Opieka rodzicielska

samca sprowadzała się wyłącznie do stróżowania granic terytorium, reagowania agresją na obecność innych łabędzi w tego granicach oraz pilnowania jaj w momencie przerw w inkubacji. Zatem u tego gatunku obserwuje się wyraźny podział obowiązków pomiędzy partnerami. Uzyskane wyniki nasuwają pytanie, czy zapewnienie bezpieczeństwa wychowywanym młodym jest na tyle istotne dla ptaków, że wymusza obecność samca i istnienie trwałych więzi partnerskich celem zakończenia rozrodu sukcesem. Inne badania dotyczące ekologii lęgowej gatunku prowadzone na terenie Ziemi Łódzkiej wykazały, że konkurencja wewnątrzgatunkowa jest istotnym czynnikiem obniżającym sukces lęgowy par gniazdujących na zbiornikach okupowanych przez inne łabędzie nieme. Okazuje się, że za wzrost śmiertelności piskląt odpowiedzialne są bezpośrednie zachowania agresywne skierowane do przedstawicieli własnego gatunku. Pary, które współwystępowały z innymi łabędziami, bez generowania agresji (kontakt wzrokowy był niemożliwy ze względu na obecność trzcinowisk lub grobli) wyprowadzały taką samą liczbę piskląt jak pary gniazdujące samotnie. Utrzymanie granic terytorium i spokoju dla samicy z młodymi okazuje się być czynnikiem na tyle istotnym, że wymaga całkowitego zaangażowania się samca w jego zapewnienie. Stąd być może obecność, wyróżniającej ten gatunek, agresywności ptaków lęgowych w stosunku do przedstawicieli własnego gatunku oraz silne więzi partnerskie zapewniające obu rodzicom zakończenie rozrodu sukcesem.

Tab. 6. Procentowy udział poszczególnych typów zachowań u samca i samicy łabędzia niemego w okresie sezonu lęgowego. (*- procent liczony w stosunku do łącznego czasu obserwacji, niektóre zachowania występowały równocześnie np. sen i wysiadywanie).

typ zachowania	Wysiadywanie		Małe pisklęta		Duże pisklęta	
	samiec	samica*	Samiec	samica	samiec	Samica
sen	15	48	13	12	18	16
wysiadywanie	0	90	0	5	0	0
higiena	16	19	29	30	26	30
ruch	33	0	27	21	24	20
stróżowanie	5	4	10	10	12	19
agresja	3	0	2	0	1	0
żerowanie	24	3	16	11	16	13
karmienie	0	0	1	11	0	0
budowa gniazda	4	6	2	0	2	2

Lista gatunków o których zbierane są informacje w kartotece regionalnej

1. Jeśli przy nazwie nie ma komentarza to interesują nas wszystkie stwierdzenia.
2. Komentarz [lęg. + zim.] oznacza, że zbieramy jedynie informacje o stanowiskach lęgowych oraz o przypadkach zimowania.
3. Komentarz [lęg.], oznacza że interesują nas tylko o stwierdzeniu stanowiska legowego.
4. Wszystkie obserwacje wymagające weryfikacji przez Komisję Faunistyczną prosimy nadsyłać wraz z numerem orzeczenia KF.

nury /wszystkie gatunki/ zausznik [lęg.+zim.] perkoz rogaty perkoz rdzawoszyi [lęg.+zim.] perkoz dwuczuby [lęg.+zim.] kormoran [lęg.+zim.] bąk [lęg.+zim.] bączek [lęg.] ślepowron czapla biała czapla siwa [lęg.] czapla purpurowa bocian czarny [lęg.] bernikle /wszystkie gatunki/ gęgawa [lęg.+zim.] gęś białoczelna łabędź krzykliwy łabędź mały ohar cyraneczka [lęg.] krakwa [lęg.+zim.] świstun [lęg.+zim.] rożeniec [lęg.+zim.] cyranka [lęg.+zim.] płaskonos [lęg.+zim.] hełmiatka podgorzałka kaczki morskie gągoł [lęg.] bielaczek szlachar nurogęs [lęg.] trzmiojad [lęg.] kania czarna kania ruda bielik gadożer błotniak stawowy [lęg.] błotniak łąkowy [lęg.]	krogulec [lęg.] orlik orzeł przedni kobczyk drzemlik sokół wędrowny jarząbek cietrzew przepiórka [lęg.] kropiatka [lęg.] zielonka [lęg.] derkacz [lęg.] żuraw [lęg.] ostrygojad szablodziób kulon sieweczka obróżna [lęg.] siewka złota siewnica biegusy /wszystkie poza b.zmiennym/ batalion [lęg.] bekasik kszyk [lęg.] dubelt słonka [lęg.] rycyk [lęg.] szlamnik rdzawy kulik mniejszy kulik większy [lęg.+zim.] krwawodziób [lęg.] brodziec pławny brodziec samotny [lęg.+zim.] kamusznik płatkonóg szydłodzioby wydrzyki, wszystkie gatunki mewa mała mewa śmieszka [lęg.] mewa pospolita [lęg.] mewa żółtonoga	mewa srebrzysta/białogłowa mewa siodłata rybitwa wielkodzioba rybitwa czubata rybitwa zwyczajna [lęg.] rybitwa białoczelna [lęg.] rybitwa czarna [lęg.] rybitwa białoskrzydła rybitwa białowasa siniak płomykówka [lęg.] puchacz pójdźka [lęg.] sowa błotna żoła kraska dzieciół zielonosiwy dzieciół średni [lęg.] dzieciół białogrzbiety świergotek rdzawogardlisty siwerniak pliszka żółta(inne niż <i>M.f. flava</i>) pliszka górską pluszcz płochacz halny podróżniczek [lęg.] kłąskawka drozd obroźny drożdżik [lęg.] wodniczka [lęg.] zniczek [lęg.] muchołówka mała [lęg.] muchołówka białoszyja wąsatka orzechówka rzepołuch krzyżodziób świerkowy [lęg.] śnieguła
---	--	---

Region łódzki

